

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1. Στις άλλες δηλαδή ικανότητες, όπως ακριβώς λες εσύ, αν κάποιος ισχυρίζεται ότι είναι ικανός αυλητής ή (ικανός) σε οποιαδήποτε άλλη τέχνη στην οποία όμως δεν είναι, ή τον περιγελούν ή θυμώνουν μαζί του, και οι συγγενείς του πλησιάζοντάς τον τον συμβουλεύουν σαν να είναι τρελός. Στη δικαιοσύνη όμως και στην άλλη πολιτική αρετή κι αν ακόμη γνωρίζουν για κάποιον ότι είναι άδικος, αν αυτός ο ίδιος λέει την αλήθεια σε βάρος του μπροστά σε πολλούς, εκείνο το οποίο θεωρούσαν (σ' εκείνη την περίπτωση) ότι είναι σωφροσύνη, να λέει δηλαδή κάποιος την αλήθεια, εδώ το θεωρούν τρέλα και ισχυρίζονται ότι πρέπει όλοι να λένε ότι είναι δίκαιοι, είτε είναι είτε όχι, διαφορετικά (λένε) ότι είναι τρελός αυτός που δεν προσποιείται ότι είναι δίκαιος. Γιατί κατά τη γνώμη τους είναι αναγκαίο ο καθένας να συμμετέχει σ' αυτήν κατά τούτον τον τρόπο (έτσι) ή, διαφορετικά, να μην έχει θέση ανάμεσα στους ανθρώπους.

B1. Η φράση αυτή αποτελεί την αποδεικτέα θέση για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής, ότι δηλαδή όλοι οι άνθρωποι έχουν μερίδιο σ' αυτή. Ο Πρωταγόρας προβαίνει στη συγκριτική εξέταση δύο παραδειγμάτων από την αθηναϊκή κοινωνία. Το πρώτο αναφέρεται στη στάση της κοινής γνώμης απέναντι στους ειδικούς σε έναν τεχνικό τομέα, εδώ σε έναν αυλητή, και το δεύτερο στη στάση της κοινής γνώμης απέναντι στον πολίτη και στη σχέση του με τη δικαιοσύνη. Η διαφορετική στάση της κοινής γνώμης στη μια και στην άλλη περίπτωση είναι για τον Πρωταγόρα επαρκής λόγος για να πείσει τον Σωκράτη και το ακροατήριό του για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής.

Τα παραδείγματα που τεκμηριώνουν την αποδεικτέα θέση:

1^ο παράδειγμα : Ἐν γὰρ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, ὥσπερ σὺ λέγεις, ἐάν τις φῆ ἀγαθὸς αὐλητῆς εἶναι, ἢ ἄλλην ἡντινοῦν τέχνην ἢν μή ἐστίν, ἢ καταγελῶσιν ἢ χαλεπαίνουσιν, καὶ οἱ οἰκεῖοι προσιόντες νουθετοῦσιν ὡς μαινόμενον

Αρχίζοντας την εμπειρική απόδειξη, ο Πρωταγόρας αναφέρεται στις άλλες αρετές, οι οποίες δεν έχουν ηθικό περιεχόμενο ούτε σχετίζονται με τα στοιχεία του χαρακτήρα του ανθρώπου. Πρόκειται για τεχνικές γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες, οι οποίες είναι άσχετες προς την πολιτική. Αξίζει να σημειωθεί ότι η λέξη αρετή εδώ δεν έχει ηθικό περιεχόμενο, αλλά αποδίδει την ικανότητα και τις γνώσεις σε έναν ειδικό τομέα. Η κοινή γνώμη των Αθηναίων απορρίπτει αυστηρά όποιον ισχυρίζεται ότι έχει ειδικές γνώσεις, ενώ δεν έχει, δηλαδή όποιον δεν διαθέτει τη στοιχειώδη αυτογνωσία για το τι γνωρίζει και τι είναι. Όσον αφορά, λοιπόν, την ικανότητα ή τις γνώσεις σε κάποια τέχνη, επαινείται το να λέει κανείς την αλήθεια. Διαφορετικά, καταδικάζεται στη συνείδηση της κοινής γνώμης.

2^ο παράδειγμα: ἐν δὲ δικαιοσύνῃ καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ πολιτικῇ ἀρετῇ, ἐάν τινα καὶ εἰδῶσιν ὅτι ἄδικός ἐστιν, ἐὰν οὗτος αὐτὸς καθ' αὐτοῦ τάληθῆ λέγει ἐναντίον πολλῶν, ὃ ἐκεῖ σωφροσύνην ἡγοῦντο εἶναι, τάληθῆ λέγειν, ἐνταῦθα μανίαν, καὶ φασιν πάντας δεῖν φάναι εἶναι δίκαιους, ἐάντε ὧσιν ἐάντε μή, ἢ μαίνεσθαι τὸν

μη προσποιούμενον [δικαιοσύνην]· ὡς ἀναγκαῖον οὐδένα ὄντιν' οὐχὶ ἀμῶς γέ πως μετέχειν αὐτῆς, ἢ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώποις.



Αντίθετα, ὅσον αφορά τη δικαιοσύνη (και την πολιτική αρετή γενικότερα), θεωρείται σωστό να λένε ὅλοι ὅτι εἶναι δίκαιοι, ἀκόμα και αν δεν εἶναι. Η κοινή γνώμη αποδέχεται ὅτι ο καθένας εἴτε εἶναι δίκαιος εἴτε ὄχι πρέπει να υποστηρίζει ὅτι εἶναι ἢ φαίνεται δίκαιος. Ὅποιος αποκλίνει ἀπὸ τη στάση αὐτή, δεν μπορεί να γίνεται αποδεκτός ως μέλος της κοινωνίας.

Η ἀποψη του Πρωταγόρα για την καθολικότητα της πολιτικής αρετῆς συμπληρώνεται και στηρίζεται ἀπὸ **δύο ἀκόμα αιτιολογήσεις**, που αποδίδονται ως σχόλια της κοινῆς γνώμης:

α) καὶ φασιν πάντας δεῖν φάναι εἶναι δικαίους: ὅλοι πρέπει να λένε ὅτι κατέχουν την πολιτική αρετή

β) ὡς ἀναγκαῖον οὐδένα ὄντιν' οὐχὶ ἀμῶς γέ πως μετέχειν αὐτῆς, ἢ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώποις: εἶναι ἀνάγκη ὅλοι οι ἄνθρωποι να ἔχουν μερίδιο στην πολιτική αρετή και να συμμετέχουν στη δικαιοσύνη, ἢ ἔστω να αποδέχονται καταρχὴν το δίκαιο, για να μπορούν να υπάρξουν κοινωνίες. Ὅταν δε, λείπει ἀπὸ κάποιον η ἔννοια του δικαίου, ἔστω και κατ' ελάχιστο, τότε δεν μπορεί να συγκαταλέγεται ἀνάμεσα στους ἄνθρώπους, γιατί υστερεῖ και αποτελεί ἀπειλή για τους ἰδρυτικούς σκοπούς της κοινωνίας.

B2. Σύμφωνα με τη θέση του Πρωταγόρα, ὅσον αφορά τη δικαιοσύνη και την πολιτική αρετή γενικότερα, θεωρείται σωστό στις συνελεύσεις να λένε ὅλοι ὅτι εἶναι δίκαιοι, ἀκόμα και αν δεν εἶναι. Η κοινή γνώμη αποδέχεται ὅτι ο καθένας εἴτε εἶναι δίκαιος εἴτε ὄχι πρέπει να υποστηρίζει ὅτι εἶναι ἢ να φαίνεται δίκαιος. Ὅποιος αποκλίνει ἀπὸ τη στάση αὐτή δεν μπορεί να γίνεται αποδεκτός ως μέλος της κοινωνίας. Το σκεπτικό του Πρωταγόρα μπορεί να ερμηνευθεῖ ως εξής:

α) ἀκόμα και ἓνας ἀδίκος εἶναι σε θέση να διακρίνει τη δίκαιη ἀπὸ την ἀδίκη πράξη. Αὐτό σημαίνει ὅτι ἔχει μέσα του κάποια στοιχεία δικαιοσύνης, που ὅμως δεν ἔχουν καλλιεργηθεῖ επαρκῶς, ὥστε να τον αποτρέψουν ἀπὸ τη διάπραξη αδικίας. Ἀρα, δεν θα πει την ἀλήθεια, αν ισχυριστεῖ ὅτι εἶναι ἀδίκος.

β) το να ομολογεί κάποιος δημόσια την ἀλήθεια, ὅτι δηλαδή εἶναι ἀδίκος, θεωρεῖται παραφροσύνη, διότι αφενὸς θα υποστεί ποινές και αφετέρου θα αμαυρωθεῖ η δημόσια εικόνα του. Κανένας λογικός ἄνθρωπος δεν θέλει να του συμβεῖ κάτι τέτοιο. Ο Πρωταγόρας φαίνεται να διεισδύει στη νοοτροπία των ἀνθρώπων και να παρατηρεῖ ὅτι δεν τους ενδιαφέρει το τι πρέπει ἢ εἶναι σωστό να κάνουν, ἀλλὰ το τι τους συμφέρει να κάνουν. Επίσης, δεν τους ενδιαφέρει η πραγματικὴ τους εικόνα (το εἶναι), ὅσο η εικόνα που συνάδει με τα προβαλλόμενα κοινωνικά πρότυπα και το κοινὸς αποδεκτὸ σύστημα αξιών (το φαίνεσθαι). Συνεπῶς, η κοινωνικὴ ἠθικὴ και το συμβατικὸ αἴσθημα δικαίου αφορά – και πρέπει να αφορά – ὅλους τους ἄνθρώπους, διαφορετικὰ θέτουν τον εαυτό τους ἔξω ἀπὸ την κοινωνία και υφίστανται ὅτι συνεπάγεται αὐτό. Ο Πρωταγόρας, παράλληλα, εμφανίζεται ως σπουδαῖος ἠθογράφος, αφού εμφανίζει τους ἄνθρώπους να ενδιαφέρονται για τον τύπο και ὄχι για την ουσία, για το φαίνεσθαι και ὄχι για το εἶναι.

B3. Το ἐπιχείρημα του Σωκράτη για το διδακτὸ ἢ μὴ της αρετῆς ἔχει να κάνει με τη συμπεριφορά των Αθηναίων στην εκκλησία του δήμου, ὅταν πρόκειται να συζητήσουν για κάποιο θέμα. Ξεκινᾶ με την παραδοχὴ ὅτι οι Αθηναῖοι εἶναι σοφοί. Ὅταν, λοιπόν, συγκεντρώνονται προκειμένου να ανταλλάξουν ἀπόψεις για κάποιο ἔργο οἰκοδομικὸ ἢ ναυπηγικὸ, καλοῦν ως συμβούλους τους κατάλληλους ἄνθρώπους, τους

ειδικούς (οικοδόμους και ναυπηγούς). Με τον ίδιο τρόπο πράττουν για όλα εκείνα τα έργα που θεωρείται ότι είναι διδακτά και μπορεί κάποιος να τα μάθει με κατάλληλα μαθήματα. Εάν δε εμφανιστεί κάποιος άλλος, που όμως δεν είναι τεχνίτης σχετικός, η συνέλευση δεν τον αποδέχεται. Όταν, όμως, πρόκειται το θέμα συζήτησης να είναι πολιτικό και αφορά τη διοίκηση της πόλης, έχουν τη δυνατότητα να δώσουν πολιτικές συμβουλές όλοι ανεξαρτήτως επαγγέλματος και κοινωνικής ή οικονομικής θέσης. Και μάλιστα τονίζει ο Σωκράτης «γιατί εσύ χωρίς να έχεις διδαχθεί από πουθενά αυτό το πράγμα και χωρίς να έχεις δάσκαλο σε αυτό το θέμα, θέλεις τώρα να δώσεις και συμβουλές». Από τη στιγμή, λοιπόν, που για εξειδικευμένα τεχνικά θέματα οι Αθηναίοι αποδέχονται μόνο τους ειδικούς ενώ για τα πολιτικά θέματα αποδέχονται ως σύμβουλο τον καθένα χωρίς να έχει προηγηθεί καμία διδασκαλία, αποδεικνύεται κατά τον Σωκράτη, ότι την πολιτική αρετή την κατέχουν όλοι εκ φύσεως (καθολικότητα της αρετής) και δεν χρειάζεται να τη διδαχθούν.

Αντίστοιχα, ο Πρωταγόρας συμφωνεί με τον Σωκράτη στο γεγονός ότι οι Αθηναίοι καλούν ως συμβούλους στην εκκλησία του δήμου μόνο τους ειδικούς, όταν πρόκειται να συζητηθεί κάποιο θέμα τεχνικής φύσεως, αλλά όλους τους πολίτες, όταν πρόκειται να συζητήσουν για πολιτικά θέματα. Σε αυτό το σημείο, βέβαια, αξίζει να σημειωθεί ότι για τον Σωκράτη, η αρετή αποτελεί κτήμα των ανθρώπων από τη φύση δοσμένο ως ολοκληρωμένη ικανότητα και γι' αυτό δεν απαιτείται καλλιέργεια μέσω της διδασκαλίας, ενώ για τον Πρωταγόρα, αποτελεί μια δυνατότητα που χρειάζεται να καλλιεργηθεί μέσω της διδασκαλίας.

B4.

α. Σωστό

β. Λάθος

γ. Σωστό

δ. Σωστό

ε. Λάθος

B5.α

ἴωσιν: εισιτήριο

δεῖ: ἔνδεια

ἀνέχονται: ἔξι

εἰδῶσιν : συνείδηση

B5.β

ἀρετῆς: η αρετή των ανδρών στη μάχη ήταν καθοριστικής σημασίας για την έκβασή της

λόγος: μου ἔδωσε τον λόγο του ότι θα ἔρθει

δημιουργικῆς: Το σύγχρονο σχολείο πρέπει να στοχεύει στη δημιουργική απασχόληση των παιδιών

νέο φροντιστήριο

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Γιατί όταν ο λόγος στερηθεί και το κύρος του ομιλητή και την ένταση της φωνής του και τις μεταβολές (αποχρώσεις) που γίνονται στη ρητορική, και επιπλέον την επικαιρότητα και τη βιασύνη (ανάγκη) να γίνει η πράξη, και (όταν) δεν υπάρχει τίποτα που να βοηθά και να πείθει συγχρόνως· αλλά (όταν) γίνει αφενός έρημος και γυμνός απ' όλα ανεξαιρέτως όσα έχουν ειπωθεί προηγουμένως, αφετέρου τον διαβάζει κάποιος χωρίς πειστικότητα και χωρίς να δηλώνει κανένα ιδιαίτερο χρωματισμό (ήθος), αλλά σα να κάνει (απλά) απαρίθμηση, εύλογα, κατά τη γνώμη μου, φαίνεται στους ακροατές ότι είναι ασήμαντος. Αυτά ακριβώς μπορούν να βλάψουν κυρίως αυτόν (το λόγο) που παρουσιάζεται τώρα και (μπορούν) να τον κάνουν να φαίνεται χειρότερος.

Γ2.α.

ανάγνωθι

ἀπαριθμοῖεν

ἀκούσεσθαι

μάλα

φανῆτε

Γ2.β.

τοῦ μὲν προειρημένου ἅπαντος ἔρημοι γένωνται

Γ3. α.

τῶν μεταβολῶν → αντικείμενο στο ἀποστερηθῆ

τῶν προειρημένων → ονοματικός ετερόπλωτος προσδιορισμός, γεν. αντικειμενική στο ἔρημος

γυμνός → κατηγορούμενο στο εννοούμενο υποκείμενο του γένηται, ὁ λόγος

εἰκότως → επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο δοκεῖ

τοῖς ἀκούουσιν → επιθετική μετοχή που λειτουργεῖ ως δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου στο δοκεῖ

β.

«Ἄπερ καὶ τὸν νῦν ἐπιδεικνύμενον μάλιστ' ἂν βλάψει» : Είναι μια κύρια πρόταση κρίσης καταφατική. Η αναφορική αντωνυμία ἄπερ επειδή βρίσκεται στην αρχή της περιόδου δεν εισάγει αναφορική αλλά κύρια πρόταση και ισοδυναμεί με δεικτική αντωνυμία.

Ἄπερ → υποκείμενο στο ἂν βλάψει (αττική σύνταξη)

τὸν ἐπιδεικνύμενον → επιθετική μετοχή και αντικείμενο στο ἂν βλάψει

Φαυλότερον → κατηγορούμενο στο εννοούμενο υποκείμενο του φαίνεσθαι τὸν ἐπιδεικνύμενον

Φαίνεσθαι → απαρέμφατο του σκοπού που εξαρτάται από το ρήμα σκόπιμης ενέργειας ποιήσειεν / μπορεί να εκληφθεῖ και ως τελικό απαρέμφατο, αντικείμενο στο ποιήσειεν.

Επιμέλεια: Κωνσταντίνου Θανάσης, Φιλοπούλου Νατάσα, Μποζιονέλος Δημήτρης, Τατσιόπουλος Μάκης,
Καφούρου Ρένα, Κλαουδάτου Μέμη